

Emekliliğe Yönelik Finansal Hazırlık Sürecindeki Tutum ve Davranışların İncelenmesi¹

Hacer Şeyma Dilaver²

Salim Sercan Sarı³

Özet

Bu çalışmada, bireylerin emeklilik dönemine yönelik finansal hazırlık sürecinde ortaya koydukları finansal tutum ve davranışlarını incelemek amaçlanmıştır. Çalışmanın teorik çerçevesi oluşturulurken ilgili literatür ayrıntılı olarak incelenmiştir. Veri toplama sürecinde demografik sorular ile bireylerin emeklilik dönemine ilişkin finansal hazırlık süreci ölçeği, finansal tutum ölçeği ve finansal davranış ölçeğinden oluşan anket formu, çalışma hayatına devam eden 537 katılımcıya uygulanmıştır. Çalışmada, bireylerin emeklilik dönemine ilişkin finansal hazırlık süreci, finansal tutum ve finansal davranış değişkenleri arasındaki ilişkiler ile söz konusu değişkenlerin demografik faktörlere göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği analiz edilmiştir. Çalışmada anket tekniği ile toplanan veriler üzerinde tanımlayıcı istatistikler, korelasyon analizi, t-testi ve ANOVA testleri uygulanmıştır. Elde edilen bulgulara, bireysel emekliliğe yönelik finansal hazırlık sürecinin bireylerin finansal tutum ve davranışları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğu ortaya koyulmuştur. Demografik değişkenlerden cinsiyet, yaş, eğitim durumu ve aylık gelir düzeyi ile bireylerin emeklilik dönemine ilişkin finansal hazırlık süreci arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Ayrıca yaş, eğitim durumu ve iş tecrübesi ile finansal davranışlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Bulgular, emeklilik dönemine ilişkin finansal hazırlığın yalnızca bilgi düzeyiyle sınırlı olmadığını; bireylerin karar alma becerileri, risk algısı ve planlama alışkanlıkları gibi davranışsal unsurların da süreçte belirleyici

- 1 Bu kitap bölümü “Bireylerin Emeklilik Dönemine İlişkin Finansal Hazırlık Sürecindeki Tutum ve Davranışlarının İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezinden uyarlanmıştır.
- 2 İşletme Anabilim Dalı Bilim Uzmanı, EBYÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, seymaakin@hotmail.com, ORCID: 0009-0009-4665-2155
- 3 Doç. Dr., EBYÜ, İşletme Bölümü, salim.sari@erzincan.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2607-5249

olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, finansal eğitim politikalarının yalnızca bilgi aktarımıyla kalmayıp, bireylerin tutum ve davranışlarını geliştirmeye yönelik içeriklerle desteklenmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

1. Giriş

Bugünün dünyasında, bireyin kişisel finansını yönetme becerisi önemli bir konu haline gelmiştir. Günümüzde bireyler finansal durumlarının farklı yönlerine odaklanmaktadır. Artık sadece kısa vadeli finansal konulara (para biriktirme ve borçlanma gibi) değil, aynı zamanda uzun vadeli beklentilere de yoğunlaşmaktadır. Örneğin, bireyler emeklilik planlarına, çocuklarının eğitimine, ailelerinin gelecekteki evlerine ve benzeri konulara dikkat etmektedirler. Yatırım kararlarının yanı sıra, bireyler finansman kaynaklarıyla ilgili de önemli kararlar almaktadırlar. Finansmana ihtiyaç duyulduğunda, bireyler bankalardan ve kredi kooperatifleri gibi diğer finans kuruluşlardan, arkadaşlarından, aile üyelerinden veya kredi kartlarından borç alabilmektedirler (İbrahim ve Alqaydi, 2013: 126).

Bireylerin parayı dikkatli kullanma, tüketimde ölçülü olma ve geleceğe yönelik birikim yapma gibi konularda, önceki yaşantılarından elde ettikleri deneyimler paralelinde tutarlı bir davranış örüntüsü sergilemeleri söz konusudur. Geleceğe yönelik birikim yapmaya ilişkin olumsuz tutumlara sahip olmaları durumunda ise tasarruf davranışına yönelme ihtimallerinin belirgin biçimde azalacağı tahmin edilmektedir. Aynı şekilde, kısa vadeli isteklerine öncelik vermeyi tercih eden bireylerin, acil durumlara yönelik tasarruf yapma ya da uzun vadeli finansal planlar geliştirme ihtimallerinin daha düşük olması beklenmektedir (Alkaya ve Yağlı, 2015: 588). Söz konusu planlar bireylerin emeklilik dönemine yönelik finansal hazırlık sürecini önemli hale getirmektedir.

Temel emeklilik sistemi, sosyal güvenlik sisteminin en önemli parçalarından biri kabul edilmektedir. Sürdürülebilir gelişim, sosyal uyumun yanı sıra ekonomik sürdürülebilir kalkınmayla da yakından ilişkilidir. Bu nedenle, sistemin sürdürülebilir gelişimini sağlamak için temel emeklilik katkı payları ve harcamaları arasında uzun vadeli bir dengeyi korumak gerekmektedir. Başka bir deyişle, finansal sürdürülebilirlik sağlanmalıdır (Tian ve Zhao, 2016: 1).

Küresel ölçekte birçok politikayı şekillendiren liberal ekonomik düzenin, sosyal güvenlik alanında özellikle de yaşlılık sigortası sistemlerinde belirleyici bir etkisi bulunmaktadır. Çeşitli nedenlerle beklentileri karşılamakta güçlük çeken sosyal sigorta sistemlerinin kamu emekliliği bileşenlerine ek olarak, özel bireysel emeklilik modelleri hızla yaygınlaşmakta ve kapsamı giderek genişletilmektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaygın biçimde

uygulanan söz konusu özel sistemler, ülkemizde de uzun süre devam eden tartışmaların ardından hayata geçirilmiştir (Bacak, 2005: 160).

Emeklilik anlayışlarının zaman içinde nasıl değiştiğini, hem emekliliğin bireylerin yaşamlarındaki yeri hem de emekliliğin tek bir tanımlayıcı olay olarak ele alınamayacağı belirtilmektedir. Psikolojik çalışmalar emeklilik çalışmalarına yaşam boyu gelişim perspektifleri, endüstriyel/örgütsel yaklaşımlar ve klinik ve danışmanlık çalışmaları dahil olmak üzere çeşitli şekillerde yaklaşmaktadır (Shultz ve Wang, 2011: 75). Sosyal emekliliğin davranışlar ve sonuçlar üzerindeki etkisini ortaya koyan çalışmalar her geçen artmaktadır. Bu etki yalnızca emeklilerin değil, aynı zamanda onlarla yaşayan, refah çağındaki yetişkinlerin ve çocukların davranışları ve sonuçları üzerinde de görülmektedir (Case ve Menendez, 2007: 158).

Emeklilik yaşı, emeklilik ödemesinin dengesini etkileyen temel faktördür. Emekliliğin ertelenmesi, katkı paylarının artırılmasına ve temel emeklilik harcamalarının azaltılmasına yardımcı olmaktadır. Bu durum, emeklilik ödemelerindeki mali dengesizliğin giderilmesine ve emeklilik ödeme açığı olasılığının azaltılmasına fayda sağlamaktadır (Tian ve Zhao, 2016: 14). Türkiye’de emeklilik yaşı erkekler için 60, kadınlar için 58’dir. Emeklilik, yaştan bağımsız olarak, asıl işin sona erdiği ve emekli maaşının alınmaya başlandığı zaman olarak daha doğru bir şekilde tanımlanabilmektedir (Butterworth vd., 2006: 1180).

TÜİK’in 13 Mart 2025’te yayınladığı verilere göre Türkiye’de yaşlı nüfus 9 milyon 112 bin 298 kişidir. Sosyal Güvenlik Kurumu’nun verilerine göre ise Türkiye’de emekli sayısı Eylül 2025 itibariyle yaklaşık 16 milyondur.

Emeklilik Gözetim Merkezi (EGM) tanımına göre otomatik katılım sistemi (OKS), kamu ya da özel sektörde bir işverene bağlı olarak ücretli çalışan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile mavi kart sahiplerini kapsamaktadır. OKS kapsamında otomatik olarak sisteme dahil edilen çalışanlar, sistemde kalmayı tercih etmeleri durumunda, sosyal güvenlik sisteminden elde edecekleri emeklilik gelirine ilave bir gelir imkânına sahip olmaktadır. EGM tanımına göre BES ise kişilerin aktif çalışma yaşamlarında yaptıkları tasarrufları uzun vadeli yatırıma yönlendirerek emekliliklerinde yaşam standartlarını koruyabilecekleri bir gelir elde etmelerine yardımcı olan özel emeklilik sistemidir. Kişiler bu sisteme kendi istekleriyle katılarak, sosyal güvenlik sisteminden hak kazandıkları emeklilik gelirinden ayrı olarak ek bir gelire sahip olmaktadır.

Türkiye’de BES, bu tamamlayıcı yapının kurumsal bir örneği olarak değerlendirilmektedir. Sistemin kapsamı ve büyüklüğü, bireylerin finansal hazırlık süreçlerindeki rolünü açıkça ortaya koymaktadır. EGM’den alınan

verilere göre 21 Kasım 2025 itibariyle BES'e dahil olan katılımcıların fon tutarı 1648881 milyon TL, devlet katkısı fon tutarı 205140 milyon TL, sözleşme sayısı 12 milyon 452 bin 937 adet ve şirketlerin katılımcı toplam sayısı 10 milyon 54 bin 719 kişidir. Türkiye Sigortalar Birliği'nden alınan verilere göre BES bazlı tüm katılım emeklilik fonlarının toplam fon tutarı 513991478170 TL, OKS bazlı tüm katılım emeklilik fonlarının toplam fon tutarı ise 50995364799 TL'dir. Sigortacılık ve Özel emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurulu 2025 Ocak-Haziran raporlarına göre sektörün toplam özsermayesi %23 oranında artarak 352 milyar TL seviyesine ulaşmıştır. BES fon büyüklüğü 1280 milyar TL ve devlet katkısı 175 milyar TL'dir.

Bu noktada bireylerin emeklilikle ilgili doğru kararlar alabilmesi, yalnızca ekonomik imkânlarla birlikte finansal bilgi ve bu bilginin davranışa dönüşme düzeyine bağlıdır. Dolayısıyla emeklilik dönemine yönelik finansal hazırlığın değerlendirilmesi bilgi düzeyinin ölçülmesiyle sınırlı kalmamalıdır. Bunun yanında, bireylerin tasarruf, harcama, yatırım ve risk alma gibi finansal davranışlarının da bütüncül bir perspektifle ele alınmasına gerek duyulmaktadır. Söz konusu yaklaşım hem bireysel refah hem de sosyal güvenlik sisteminin sürdürülebilirliği açısından gereklidir. Finansal tutum ve davranış düzeylerindeki yetersizlikler, emeklilikte gelir düşüklüğü ve yaşam kalitesinin gerilemesiyle sonuçlanabilmektedir. Aynı zamanda sosyal güvenlik kurumları üzerindeki mali baskının artmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle, bireylerin finansal karar alma becerilerinin geliştirilmesi toplumsal düzeyde de önemli katkılar sunmaktadır.

Bireyler neredeyse her gün finansal davranışlarda bulunmakta ve bu davranışlar finansal refahlarını etkilemektedir. Örneğin, hane halklarının aldığı tüketici kredisi miktarı ne kadar fazla olursa, kredilerini ödeyememe olasılıkları o kadar artmakta ve bireysel emeklilik hesabı açma olasılıkları o kadar azalmaktadır. Bu nedenle, kişisel finans araştırmacıları, finansal planlamacılar ve danışmanlar, bu davranışları ölçmek zorundadırlar (Dew ve Xiao, 2011: 43).

Planlanmış davranış teorisi (Ajzen 1991), bir kişinin davranışının davranışa yönelik tutum, öznel normlar ve algılanan davranışsal kontrol olmak üzere üç tutumsal faktörden etkilediğini savunmaktadır. Sağlıklı finansal davranış göstergeleri, bireylerin döneminde kendileri için önemli ve ilgili olan finansal, ekonomik ve kişilerarası hedeflere ulaşmalarına yardımcı olan geniş bir arzu edilen davranışlar kümesi olarak tanımlanmaktadır (Shim vd., 2010: 1459). Finansal olarak eğitilmiş bir kişi, borç verme ve borç alma, sigorta, yatırım ve tasarruf gibi bazı temel finansal kavramlara aşina olmalı; kişisel finanslara karşı olumlu bir zihniyete sahip olmalı ve makul finansal davranış sergilemelidir (Nano, 2015: 9). Örneğin, insanlar gelecek için tasarruf etmek adına olumsuz

bir tutum içindelerse, bu tür bir davranışta bulunmaya daha az meyilli olacakları öne sürülmektedir. Aynı şekilde, kısa vadeli ihtiyaçlarını önceliklendirmeyi tercih ederlerse, acil durum tasarrufları yapmaları veya daha uzun vadeli finansal planlar yapmaları pek olası görünmemektedir (Atkinson ve Messy, 2012: 9).

Finansal tutumla ilgili içgörüler, bireylerin finansal bilgilerinin bir ölçütü olarak kullanılabilmekte ve bu da eğitim yoluyla geliştirilebilmektedir (Talwar vd., 2021: 1). Finansal tutum, kaynak kararları ve yönetimi yoluyla değer yaratmak ve sürdürmek için finans ilkelerinin uygulanmasıdır. Bireyin kişisel finansal davranışı, finansal tutumu tarafından belirlenmektedir. Finansal tutum, kişinin mali durumuna ilişkin zihinsel durumu, görüşü ve yargısı olarak tanımlanmaktadır (Baptista ve Dewi, 2021: 93). Finansal tutum, karar verme ve doğru kaynak yönetimi yoluyla değer yaratmak ve sürdürmek için finansal ilkelerin uygulanmasıdır (Rajna vd., 2011: 106). Finansa davranış ise Tang ve Baker'a göre, hayati önem taşıyan ancak tek başına finansal davranış açıklamakta yetersiz kalan finansal bilgi tarafından yönlendirilmekte; bu süreçte bireyin kesin değerlendirmesi önemli bir rol oynamaktadır (Hashmi vd., 2021:2).

Bireylerin emeklilik dönemine yönelik finansal hazırlık süreçlerini finansal tutum ve davranış boyutlarıyla inceleyen çalışmaların sayısı literatürde giderek artış göstermektedir. Hershey (2007) çalışmalarında emeklilik planlama sürecinde psikolojik faktörlerin rolüne önemli ölçüde destek ortaya koymuşlardır. Şahin ve Selvitopu (2012) çalışmalarında öğretmenlerle yapılan görüşmelerinde emekliliğe ilişkin ihtiyaçlar konusunda finansal ihtiyaçların ön planda olduğunu belirtmişlerdir. Onur ve Nazik (2014) çalışmalarında finansal tutum ölçeğinin finansal tutuma ait özelliklerinin istenen düzeyde olduğu ve bireysel finansa yönelik yapılacak araştırmalarda ölçme aracı olarak kullanılabileceği ortaya koymuşlardır. Alkaya ve Yağlı (2015) çalışmalarında finansal tutum ile finansal davranış arasında ilişki olduğunu belirtmişlerdir. Çakır vd. (2015) çalışmalarında bireylere emeklilik döneminde finansal zorluklarla ne şekilde başa çıkabileceklerini öğreten hazırlık programlarının kazandırabileceği yeterliliklere emeklilik sonrası gerek duyulduğu ve yaşam kalitelerinin bundan etkilendiğini belirtmişlerdir. Kimiyagahlam vd. (2019) çalışmalarında finansal okuryazarlık, planlama eğilimi ve gelecek yöneliminin emeklilik planlama davranışı ile ilişkili olduğunu göstermişlerdir. Özbek (2020) çalışmasında bireylerin finansal tutum ve finansal davranışlarına göre gelişen finansal okuryazarlık seviyelerinin BES'e katılımları üzerinde pozitif etkisinin olduğunu ortaya çıkarmıştır. Akgül ve Yiğiter (2021) çalışmalarında birikim ve BES ile davranışsal finans eğilimleri arasında pozitif yönlü ilişkiler belirlemişlerdir. Sarı ve Saka İlgin (2021), çalışmalarında finansal bilgi, tutum ve davranış bileşenleri üzerinden tanımladıkları finansal okuryazarlığı teorik

olarak ele almışlardır. Tiwari vd. (2021) çalışmalarında Hindistan’da finansal tutum, davranış ve emeklilik planlaması arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Finansal davranış ve emeklilik planlamasının pozitif ilişkili olduğunu analiz etmişlerdir. Ibrahim ve Wahat (2023) çalışmalarında çalışanların emeklilik hazırlık sürecini ele almışlardır. Mustafa vd. (2023) çalışmalarında finansal tutum ve finansal okuryazarlığın emeklilik planlamasını önemli ölçüde etkilediğini ortaya koymuşlardır. Anuradha vd. (2024) çalışmalarında finansal davranışın emeklilik refahını belirlemede oynadığı kritik rolü vurgulamışlardır. Karabulut ve Sarı (2024) çalışmalarında finansal tutum, davranış ve sömürü arasında düşük seviyede, pozitif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulmuşlardır. Öksüz ve Emir (2024) çalışmalarında finansal okuryazarlık düzeyi ile BES’e katılım tercihi arasında anlamlı bir ilişki ortaya çıkarmışlardır. Mustafa vd. (2025) çalışmalarında finansal tutumun, sağlık okuryazarlığının ve finansal danışmanlarla etkileşimin finansal emeklilik planlamasını olumlu yönde etkilediğini göstermişlerdir. Ayrıca, finansal okuryazarlığın, finansal tutumun, sağlık okuryazarlığının ve finansal danışmanların rolünün emeklilik planlaması üzerindeki etkilerini düzenlediği bulmuşlardır. Ingale ve Paluri (2025) çalışmalarında emeklilik tasarrufları için finansal karar verme konusunda toplu bilgiler sunmuşlar ve emeklilik planlaması için finansal davranışı işlevselleştirmek ve ölçmek için yapılar belirlemişlerdir.

Bu doğrultuda çalışmanın temel amacı, bireylerin emeklilik dönemine yönelik finansal hazırlık sürecinde ortaya koydukları finansal tutum ve davranışları incelemek; söz konusu davranışları biçimlendiren demografik değişkenleri analiz ederek emekliliğe ilişkin finansal farkındalık ve bilinç düzeyinin yükseltilmesine bilimsel katkı sunmaktır. Ayrıca demografik değişkenler açısından ise çalışma hayatına devam eden bireylerin cinsiyet, yaş, eğitim durumu, gelir seviyesi, iş tecrübesi ve mülkiyet durumları gibi özelliklerinin de emeklilik dönemine ilişkin finansal hazırlık süreci, finansal tutum ve finansal davranışla ilişkili olup olmadığı araştırılmıştır. İlişkiyi ölçmek için aktif çalışma hayatında bulunan 537 katılımcıya anket uygulanarak veri seti elde edilmiştir. Analizlerde SPSS 24 programı kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, bireylerin finansal hazırlık sürecine ilişkin tutum ve davranışlarına yönelik farkındalığın artırılmasına hizmet edecek politika önerilerinin oluşturulmasına bilimsel temel sağlamayı hedeflemektedir.

2. Çalışmanın Metodolojisi

Bu bölümde çalışmanın amacı, önemi, evreni ve örneklemini, çalışmada kullanılan ölçekler, veri toplama sürecine ilişkin bilgiler ve son olarak ise ulaşılan bilgiler yer almaktadır.

2.1. Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Bu çalışma, bireylerin emeklilik dönemine yönelik finansal hazırlık sürecinde finansal tutum ve davranışlarının etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, bireylerin demografik özelliklerinin emeklilik dönemine yönelik finansal hazırlık sürecinde finansal tutum ve davranışlarıyla ilişkili olup olmadığı da incelenmiştir.

Yapılan çalışmanın literatüre iki temel katkı sunacağı düşünülmektedir. İlk olarak, literatürde sınırlı sayıda bulunan emekliliğe yönelik finansal hazırlık süreci ile finansal tutum ve davranış özellikleri arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalarla karşılaştırma olanağı sunması bakımından katkıda bulunacağı düşünülmektedir. İkinci olarak ise, çalışma bulgularının bireylerin emeklilik dönemine ilişkin finansal hazırlık sürecinde karşılaşılabilecekleri olası güçlükler konusunda farkındalık oluşturmaya ve emeklilik hedeflerine ulaşmada finansal tutum ve davranışların belirleyici bir rol oynadığının anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2.2. Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışma, halihazırda çalışan bireylerin emeklilik dönemine ilişkin finansal hazırlık süreçleri ile finansal tutum ve davranışları arasındaki ilişkiyi betimsel ve ilişkisel tarama modeli ile incelemektedir. Betimsel tarama modelinde belli bir konuya ait mevcut durum araştırılmaktadır. İlişkisel tarama modeli ise iki ya da daha fazla değişkenin beraber değişimini ve bu değişimin miktarını belirlemek için kullanılmaktadır (Karasar, 2019). Çalışmanın amacından hareketle ilişkisel tarama modeli kullanılarak analizin gerçekleştirilmesi uygun görülmüştür.

2.3. Çalışmanın Evren ve Örneklemi

Çalışmanın evrenini, 2024 yılı içerisinde Türkiye’de kamu ve özel sektörde istihdam edilen bireyler oluşturmaktadır. Çalışmanın evreni; geniş bir yaş aralığını kapsayan, farklı gelir düzeyleri ile çeşitli eğitim seviyelerine sahip bireylerden oluşmaktadır.

Söz konusu evren kapsamında, çalışmanın amacını gerçekleştirmek için uygulanacak anket çalışmasına ilişkin örneklem, basit rastgele örnekleme yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. Basit rastgele örnekleme yöntemi, grupları oluşturan kişi sayılarının homojen olmadığı durumlarda da etkili bir örnekleme yaklaşımı olarak kabul edilmektedir. 2024 yılı verilerine göre Türkiye’de toplam çalışan sayısı yaklaşık 32 milyon olarak raporlanmıştır (TÜİK, 2024). Örneklem yeter sayısı $n = N / (1 + N * \alpha^2)$ yöntemi ile hesaplanmıştır (Saracel vd., 2022, s. 28). $\pm 5\%$ örnekleme hatası (α) ile halihazırda çalışan bireylere uygulanmıştır. Çalışma için öngörülen örneklem yeter sayısı 385 olarak

belirlenmiştir. Bu çerçevede kolayda örnekleme yöntemi kullanılarak gerekli bilimsel geçerlilik sağlanmış ve toplamda 537 katılımcıdan anket formu elde edilmiştir.

2.4. Çalışmanın Veri Toplama Süreci

Analizlerde kullanılan verilere ulaşmak için 2024 yılı içerisinde anket tekniğinden faydalanılmıştır. Anket Google formlar üzerinden hazırlanarak hedef kitleyle yüz yüze gelmeden link gönderilerek uygulanmıştır. Bu kapsamda oluşturulan anket formunun ilk bölümü cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, çalışma durumu, aylık toplam gelir, iş tecrübesi, kendine ait ev, kendine ait araba ve bakmakla yükümlü olduğunuz kişi sayısı demografik sorularından oluşmaktadır. Ardından halihazırda çalışan bireylerin emekliliğe finansal hazırlık süreci ölçeği ile finansal tutum ve davranış ölçekleri gelmektedir.

2.5. Çalışmanın Hipotezi

Çalışmada esas olarak emekliliğe ilişkin finansal hazırlık süreci ile finansal tutum ve davranış özellikleri arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan literatür taraması sonucunda emekliliğe ilişkin finansal hazırlık süreci ile finansal tutum ve davranışlar arasında hipotez geliştirilmiştir. Hipotez aşağıdaki şekildedir;

H_1 : Emekliliğe ilişkin finansal hazırlık süreci ile finansal tutum ve davranışlar arasında ilişki bulunmaktadır.

2.6. Çalışmada Kullanılan Ölçekler

Çalışmada emekliliğe ilişkin finansal hazırlık süreci, finansal tutum ve finansal davranışa ilişkin ölçümler gerçekleştirilmiştir. İlk olarak emekliliğe ilişkin finansal hazırlık sürecini ölçmek için “emekliliğe finansal hazırlık ölçeği” kullanılmıştır (Vieira vd., 2022). Ölçek 13 sorudan oluşmaktadır. İkinci olarak ise finansal tutum ve finansal davranış ölçmek için “finansal tutum ve finansal davranış ölçeği” kullanılmıştır (Sarıgül, 2015). Ölçek 14 sorudan oluşmaktadır.

Çalışmada kullanılan üç ölçekte 5’li likert ölçeği olarak hazırlanmış ve ölçekteki sorular 1 ile 5 arasında puanlandırılarak sunulmuştur.

2.7. Çalışmanın Sınırlılıkları

Çalışmanın belirli sayıda çalışan birey üzerinde uygulanmış olması, araştırmanın önemli bir sınırlılığını oluşturmaktadır. Bu sınırlılığın temel nedeni araştırmacının katılımcılarla yüz yüze gelmesinin mümkün olmamasından dolayı veri toplama sürecinin uzaktan gerçekleştirilmesidir. Araştırmacının veri toplam sürecinde katılımcıların iş yoğunluğundan dolayı her biriyle yüz yüze gelineemediğinden ölçeklerin doğru anlaşılması ve uygun

cevaplar alabilme konusunda bazı güçlükler yaşanmıştır. Çalışmanın belli bir dönem içerisinde gerçekleştirilmiş olması katılımcıların söz konusu dönem içerisindeki finansal koşullarına özgü geçici etkilerin çalışmanın sonucunu etkileme ihtimalini beraberinde getirmektedir. Öte yandan uzun yıllar süren emekliliğe finansal hazırlık sürecinin etkilerini belli bir zaman diliminde yapılan çalışmayla incelemek güç olabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında bireylerin finansal tutum ve davranışlarında zaman içinde meydana gelebilecek değişimler çalışma kapsamında gözlemlenememiştir. Anket uygulanmaya başlamadan önce örneklem gurubu olan halihazırda çalışan bireyler anket formunun içeriği hakkında bilgilendirilmiş ve sonrasında anketi doldurmaları talep edilmiştir. Bu yaklaşımla söz konusu sınırlılıkların en aza indirilmesi amaçlanmıştır.

2.8. Geçerlilik, Güvenilirlik ve Veri Analizi

Çalışmada, ölçme araçlarının geçerliliğine ilişkin olabilecek sorunları en aza indirmek ve bilimsel güvenilirliği artırmak amacıyla, literatürde yaygın olarak kullanılan ve kabul görmüş ölçekler tercih edilmiştir. Söz konusu ölçeklerin geçerliliğinin literatür tarafından desteklenmesi, bu ölçeklerin çalışma kapsamında güvenle kullanılabileceğini göstermektedir.

Bir ölçüm aracının, hedeflenen özelliği ne derece tutarlı ve istikrarlı biçimde ölçtüğü gösteren güvenilirlik analizi, belirlenen ölçek doğrultusunda hazırlanan anketin yanıtlarının iç tutarlılığını değerlendirmeye yönelik bir testtir. Çalışmalarda sıkça başvuru alan bu analiz yöntemlerinden biri de Cronbach's Alpha katsayısıdır ve mevcut çalışmada bu yöntem kullanılmıştır. Güvenilir bir ölçek, benzer koşullarda tekrar uygulandığında sonuçlarda önemli bir değişiklik göstermemektedir (Altunışık vd., 2007: 114). Güvenilirliğin kabul edilebilir olması için $\alpha \geq 0,6$ olması gerekmektedir. Cronbach'ın Alpha güvenilirlik testinin yorumlanması aşağıdaki gibi yapılmaktadır (Altunışık vd., 2007: 116).

Elde edilen verilerin çarpıklık ve basıklık değerleri $\pm 1,5$ arasında olduğundan normal dağılıma uygun gösterdiği varsayılır (Tabachnick ve Fidell, 2015). Bu çalışmada kullanılan emekliliğe finansal hazırlık ölçeği ile finansal tutum ve davranış ölçeğinin demografik sorulardan olan cinsiyet, medi durum, kendinize ait ev ve arabaya incelenmesinde bağımsız örneklem t-testi kullanılmıştır. Söz konusu ölçeklerin demografik sorulardan geriye kalanlara göre incelenmesinde ise tek yönlü ANOVA testi kullanılmıştır. Ayrıca varyansların homojen olup olmadığı Levene testi ile belirlenmiştir. Değişkenlerin sahip olduğu varyansların homojen olması sebebiyle gruplar arasındaki ikili karşılaştırmalarda Tukey HSD testi kullanılmıştır. Son olarak bireylerin emekliliğe hazırlık süreci ile finansal tutum ve davranışlar arasındaki ilişkinin yönünü ve derecesini tespit etmek için Pearson Korelasyon testi kullanılmıştır.

Tablo 1. Ölçeklere Ait Güvenilirlik Katsayıları

Çalışmada Kullanılan Ölçekler	Alpha (α)
Emekliliğe Finansal Hazırlık Ölçeği	0,811
Finansal Tutum ve Davranış Ölçeği	0,683

Tablo 1 incelendiğinde kullanılan ölçeklerin güvenilirliklerinin başarılı sonuçlar verdiği görülmektedir.

3. Çalışmanın Bulguları ve Yorumlanması

Çalışma bulguları başlığı altında çalışan bireylerin demografik özelliklerine ait bilgiler, emekliliğe finansal hazırlık ölçeği ile finansal tutum ve davranış ölçekleri için yapılmış olan aritmetik ortalama, standart sapma, mod, medyan gibi istatistikî bilgiler ve çalışmanın esas sorularına cevap niteliğinde olabilecek değişkenlerin arasındaki ilişki katsayıları bulunmaktadır.

3.1. Bireylerin Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Çalışmaya katılan 537 çalışan bireyin demografik özelliklerine göre dağılımı tanımlayıcı istatistikler aracılığıyla ele alınmaktadır (N, %). Bu doğrultuda ulaşılan bulgular Tablo 2’de bulunmaktadır.

Tablo 2. Çalışan Bireylerin Demografik Özelliklerine Ait Bulgular

	N	%		N	%
Cinsiyet			Aylık Toplam Gelir		
Kadın	312	58,1	17000 TL’den az	33	6,1
Erkek	225	41,9	17000 TL – 33000 TL arası	100	18,6
Yaş			33001 TL – 50000 TL arası	258	48
18-27	59	11	50001 TL ve üzeri	146	27,2
28-37	140	26,1	İş Tecrübesi		
38-47	145	27	1 yıl ve altı	29	5,4
48 ve üstü	193	35,9	2 – 5 yıl arası	57	10,6
Medeni Durum			6 – 10 yıl arası	75	14
Evli	401	74,7	11 – 15 yıl arası	80	14,9
Bekar	136	25,3	16 yıl ve üzeri	296	55,1
Eğitim Durumu			Kendine Ait Ev		
İlköğretim	4	0,7	Evet	345	64,2
Ortaöğretim	29	5,4	Hayır	192	35,8
Ön Lisans	30	5,6	Kendine Ait Araba		
Lisans	337	62,8	Evet	349	65
Lisansüstü	137	25,5	Hayır	188	35
Çalışma Durumu			Bakmakla Yükümlü Kişi Sayısı		
Özel Sektör	125	23,3	Sıfır	159	29,6

Kamu Sektörü	359	66,9	Bir	97	18,1
Öğrenci	9	1,7	İki	119	22,2
Çalışmıyor	44	8,2	Üç	92	17,1
			Dört	51	9,5
			Beş ve üzeri	19	3,5

Tablo 2 incelendiğinde araştırmaya katılan bireylerin %58,1'i kadınlardan, geriye kalanı ise erkeklerden oluşmaktadır. Bu çerçevede katılımcıların çoğu kadındır. Çalışanların yaş aralıkları incelendiğinde %35,9'unun 48 yaş ve üstü, %27'sinin 38-47 yaş aralığında, %26,1'inin 28-37 yaş aralığında ve son olarak %11'inin 18-27 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Ankete cevap verdikleri dönemde çalışanların %74,7'sinin evli, geriye kalanların ise bekar olduğu anlaşılmaktadır. Eğitim durumuna bakıldığında bireylerin %62,8'inin lisans, %25,5'inin lisansüstü, %5,6'sının ön lisans, %5,4'ünün ortaöğretim ve geriye kalanların ise ilköğretim mezunu olduğu görülmektedir.

Ankete katılan bireylerin çalışma durumuna bakıldığında %66,9'unun kamu sektörü, %23,3'ünün özel sektör, %8,2'sinin çalışmadığı ve son olarak %1,7'sinin ise öğrenci olduğu görülmektedir. Aylık toplam gelirlerine bakıldığında ise %48'inin 33001 TL – 50000 TL arası gelire sahip olduğu, %27,2'sinin 50001 TL ve üzeri gelire sahip olduğu ve geriye kalanların ise 33000 TL'den az gelire sahip olduğu görülmektedir. İş tecrübesi açısından bakıldığında ise yaklaşık %70'inin 11 yıl ve üzeri tecrübeye sahip olduğu görülmektedir.

Son olarak halihazırda çalışan bireylerin yaklaşık %65'inin hem ve hem de arabaya sahip olduğu görülmektedir. Söz konusu bireylerin %29,6'sının bakmakla yükümlü kimseye sahi olmadığı, %22,2'sinin bakmakla yükümlü iki kişiye sahip olduğu, %18,1'inin bakmakla yükümlü bir kişiye sahip olduğu, %17,1'inin bakmakla yükümlü üç kişiye sahi olduğu, %9,5'inin bakmakla yükümlü dört kişiye sahip olduğu görülmektedir.

3.2. Bireylerin Emeklilik Dönemine İlişkin Finansal Hazırlık Süreci ile Finansal Tutum ve Davranışları İlişkisine Ait Bilgiler

Bireylerin emeklilik dönemine ilişkin finansal hazırlık süreci ile finansal tutum ve davranışları ilişkisinin derecesinin belirlenebilmesi için korelasyon analizi yapılmıştır. Söz konusu analiz sonucu ulaşılan bulgular Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3. Finansal Hazırlık Süreci ile Finansal Tutum ve Davranışları İlişkisi

Ölçekler	Ortalama	Standart Sapma	Bireylerin Emeklilik Dönemine İlişkin Finansal Hazırlık Süreci	Finansal Davranış	Finansal Tutum
Bireylerin Emeklilik Dönemine İlişkin Finansal Hazırlık Süreci	3,722	0,442	1	0,264**	0,197**
Finansal Davranış	3,321	0,329	0,264**	1	0,414**
Finansal Tutum	3,052	0,527	0,197**	0,414**	1

** 0,01 düzeyinde, N=537

Tablo 3'te ölçeklere ilişkin yapılan korelasyon analiziyle araştırmanın hipotez kısmında sunulan emekliliğe ilişkin finansal hazırlık süreci ile finansal tutum ve davranışlar arasındaki ilişkilerin anlamlı olduğu gösterilmiştir. Ayrıca Tablo 3'ten emekliliğe ilişkin finansal hazırlık süreci ile finansal tutum ve davranışlar arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 3'te korelasyon analizleri ile emekliliğe ilişkin finansal hazırlık süreci ile finansal tutum ve davranışlar arasındaki farklılıklar gösterilmektedir. Buradan hareketle emekliliğe ilişkin finansal hazırlık süreci ile finansal davranış arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Diğer taraftan emekliliğe ilişkin finansal hazırlık süreci ile finansal tutum arasında da pozitif ilişki bulunmuştur.

3.3. Katılımcı Bireylerin Özelliklerine Göre Emekliliğe Yönelik Finansal Hazırlık Sürecine İlişkin Görüşleri

Ankete katılan çalışan bireylerin demografik özellikleri ve emekliliğe ilişkin finansal hazırlık sürecine ilişkin özelliklerin farklılık gösterip göstermediğini ortaya koyabilmek için T-testi veya ANOVA testi yapılmıştır. Söz konusu analizlere ait bilgilere aşağıda yer verilmektedir.

3.3.1. Katılımcı Bireylerin Cinsiyetine İlişkin Bulgular

Cinsiyete göre katılımcı bireylerin emekliliğe ilişkin finansal süreci ölçeği puanlarının anlamlı bir farka sahip olup olmadığı bağımsız örneklem t-testi ile analiz edilmiştir. Söz konusu bulgular Tablo 4'te belirtilmektedir.

Tablo 4. Cinsiyete Göre Emekliliğe Finansal Hazırlık Sürecinin T-Testi Sonuçları

Ölçek	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	T	P
Bireylerin Emeklilik Dönemine İlişkin Finansal Hazırlık Süreci	Kadın	312	2,906	0,615	5,352	0,021
	Erkek	225	3,069	0,708		

Tablo 4'te görüleceği üzere bağımsız örneklem t-testi sonuçlarına göre emekliliğe ilişkin finansal süreciyle erkek ve kadın bireyler arasında istatistiki açıdan anlamlı bir fark vardır ($p < 0,05$). Emekliliğe ilişkin finansal süreci için 3,069 değeriyle erkek bireylerin puan ortalaması 2,906 değerini taşıyan kadın bireylerin puan ortalamasından yüksektir.

3.3.2. Katılımcı Bireylerin Yaşlarına İlişkin Bulgular

Yaşa göre katılımcı bireylerin emekliliğe ilişkin finansal süreci ölçeği puanlarının anlamlı bir farka sahip olup olmadığı ANOVA testi ile analiz edilmiştir. Söz konusu bulgular Tablo 5'te belirtilmektedir.

Tablo 5. Yaşa Göre Emekliliğe Finansal Hazırlık Sürecinin ANOVA Testi Sonuçları

Ölçek	Yaş	N	Ortalama	Standart Sapma	F	P
Bireylerin Emeklilik Dönemine İlişkin Finansal Hazırlık Süreci	18 - 27	59	3,190	0,739	3,777	0,011
	28 - 37	140	2,920	0,706		
	38 - 47	145	2,879	0,638		
	48 yaş ve üstü	193	3,020	0,599		

Tablo 5'te görüleceği üzere ANOVA testi sonuçlarına göre emekliliğe ilişkin finansal süreciyle bireylerin yaşları arasında istatistiki açıdan anlamlı bir fark vardır ($p < 0,05$). Yani çalışan bireylerin yaşı emekliliğe ilişkin finansal hazırlık sürecini etkilemektedir. Tamhane testi ile emekliliğe ilişkin finansal hazırlıktaki farkın "18-27" ile "38-47" yaşta anlamlı olduğu belirlenmiştir. Emekliliğe ilişkin finansal süreci için 3,190 değeriyle "18-27" yaş bireyler en yüksek puan ortalamasına, 2,879 değerine sahip "38-47" yaş bireyler ise en düşük puan ortalamasına sahiptir.

3.3.3. Katılımcı Bireylerin Eğitim Durumlarına İlişkin Bulgular

Eğitim durumuna göre katılımcı bireylerin emekliliğe ilişkin finansal süreci ölçeceği puanlarının anlamlı bir farka sahip olup olmadığı ANOVA testi ile analiz edilmiştir. Söz konusu bulgular Tablo 6’da belirtilmektedir.

Tablo 6. Eğitim Durumuna Göre Emekliliğe Finansal Hazırlık Sürecinin ANOVA Testi Sonuçları

Ölçek	Eğitim durumu	N	Ortalama	Standart Sapma	F	P
Bireylerin Emeklilik Dönemine İlişkin Finansal Hazırlık Süreci	İlköğretim	4	2,557	1,015	3,429	0,009
	Ortaöğretim	29	2,644	0,655		
	Ön Lisans	30	2,900	0,689		
	Lisans	337	2,968	0,663		
	Lisansüstü	137	3,090	0,611		

Tablo 6’da görüleceği üzere ANOVA testi sonuçlarına göre emekliliğe ilişkin finansal süreciyle bireylerin eğitim durumları arasında istatistiki açıdan anlamlı bir fark vardır ($p < 0,05$). Yani çalışan bireylerin eğitim durumları emekliliğe ilişkin finansal hazırlık sürecini etkilemektedir. Scheffe testi ile emekliliğe ilişkin finansal hazırlıktaki farkın “ortaöğretim” ile “lisansüstü” eğitim durumlarında anlamlı olduğu belirlenmiştir. Emekliliğe ilişkin finansal süreci için 3,09 değeriyle “lisansüstü” mezunu bireyler en yüksek puan ortalamasına, 2,557 değerine sahip “ilköğretim” mezunu bireyler ise en düşük puan ortalamasına sahiptir.

3.3.4. Katılımcı Bireylerin Aylık Toplam Gelirlerine İlişkin Bulgular

Aylık toplam gelire göre katılımcı bireylerin emekliliğe ilişkin finansal süreci ölçeceği puanlarında anlamlı bir fark bulunup bulunmadığı ANOVA testi ile analiz edilmiştir. Söz konusu bulgular Tablo 7’de belirtilmektedir.

Tablo 7. Aylık Toplam Gelire Göre Emekliliğe Finansal Hazırlık Sürecinin ANOVA Testi Sonuçları

Ölçek	Aylık toplam gelir	N	Ortalama	Standart Sapma	F	P
Bireylerin Emeklilik Dönemine İlişkin Finansal Hazırlık Süreci	17000 TL'den az	33	2,687	0,651	12,125	0,000
	17001-33000 TL	100	2,847	0,574		
	33001-50000 TL	258	2,915	0,664		
	50001 TL ve üstü	146	3,232	0,637		

Tablo 7’de görüleceği üzere ANOVA testi sonuçlarına göre emekliliğe ilişkin finansal süreciyle bireylerin aylık toplam gelirleri arasında istatistiki açıdan anlamlı bir fark vardır ($p < 0,05$). Yani çalışan bireylerin aylık toplam gelirleri emekliliğe ilişkin finansal hazırlık sürecini etkilemektedir. Scheffe testi ile emekliliğe ilişkin finansal hazırlıktaki farkın “17000 TL’den az” ile “50001 TL ve üstü” eğitim durumlarında, “17001-33000” ile “50001 TL ve üstü” eğitim durumlarında ve son olarak “33001-50000” ile “50001 TL ve üstü” eğitim durumlarında anlamlı olduğu belirlenmiştir. Emekliliğe ilişkin finansal süreci için 3,232 değeriyle “50001 TL ve üstü” aylık toplam gelire sahip bireyler en yüksek puan ortalamasına, 2,687 değerine sahip “17000 TL’den az” aylık toplam gelire sahip bireyler ise en düşük puan ortalamasına sahiptir.

3.4. Katılımcı Bireylerin Özelliklerine Göre Finansal Davranışlara İlişkin Görüşleri

Ankete katılan çalışan bireylerin demografik özellikleri ve finansal davranışlarına ilişkin özelliklerin farklılık gösterip göstermediğini ortaya koyabilmek amacıyla T-testi veya ANOVA testi yapılmıştır. Bu analizlere ait bilgilere aşağıda yer verilmektedir.

3.4.1. Katılımcı Bireylerin Yaşlarına İlişkin Bulgular

Yaşa göre katılımcı bireylerin finansal davranış süreci ölçeği puanlarının anlamlı bir farka sahip olup olmadığı ANOVA testi ile analiz edilmiştir. Söz konusu bulgular Tablo 8’de belirtilmektedir.

Tablo 8. Yaşa Göre Finansal Davranış Sürecinin ANOVA Testi Sonuçları

Ölçek	Yaş	N	Ortalama	Standart Sapma	F	P
Finansal Davranış	18 - 27	59	3,220	0,573	11,427	0,000
	28 - 37	140	3,402	0,693		
	38 - 47	145	3,581	0,651		
	48 yaş ve üstü	193	3,687	0,543		

Tablo 8’de görüleceği üzere ANOVA testi sonuçlarına göre finansal davranış süreciyle bireylerin yaşları arasında istatistiki açıdan anlamlı bir fark vardır ($p<0,05$). Yani çalışan bireylerin yaşı finansal davranış sürecini etkilemektedir. Tamhane testi ile finansal davranıştaki farkın “18–27” ile “38–47” yaşıta, “18–27” ile “48 ve üstü” ve “28–37” ile “48 ve üstü” yaşıta anlamlı olduğu belirlenmiştir. Finansal davranış süreci için 3,687 değeriyle “48 yaş ve üstü” yaş bireyler en yüksek puan ortalamasına, 3,220 değerine sahip “18–27” yaş bireyler ise en düşük puan ortalamasına sahiptir.

3.4.2. Katılımcı Bireylerin Eğitim Durumlarına İlişkin Bulgular

Eğitim durumuna göre katılımcı bireylerin finansal davranış süreci ölçeği puanlarının anlamlı bir farka sahip olup olmadığı ANOVA testi ile analiz edilmiştir. Ulaşılan bulgular Tablo 9’da belirtilmektedir.

Tablo 9. Eğitim Durumuna Göre Finansal Davranış Sürecinin ANOVA Testi Sonuçları

Ölçek	Eğitim durumu	N	Ortalama	Standart Sapma	F	P
Finansal Davranış	İlköğretim	4	3,000	1,088	2,424	0,047
	Ortaöğretim	29	3,270	0,567		
	Ön Lisans	30	3,566	0,673		
	Lisans	337	3,530	0,636		
	Lisansüstü	137	3,604	0,613		

Tablo 9’da görüleceği üzere ANOVA testi sonuçlarına göre finansal davranış süreciyle bireylerin eğitim durumları arasında istatistiki açıdan anlamlı bir fark vardır ($p<0,05$). Yani çalışan bireylerin eğitim durumları finansal davranış sürecini etkilemektedir. Emekliliğe ilişkin finansal süreci için 3,604 değeriyle

“lisansüstü” mezunu bireyler en yüksek puan ortalamasına, 3,000 değerine sahip “ilköğretim” mezunu bireyler ise en düşük puan ortalamasına sahiptir.

3.4.3. Katılımcı Bireylerin İş Tecrübelerine İlişkin Bulgular

İş tecrübesine göre katılımcı bireylerin finansal davranış süreci ölçeği puanlarının anlamlı bir farka sahip olup olmadığı ANOVA testi ile analiz edilmiştir. Söz konusu bulgular Tablo 10’da belirtilmektedir.

Tablo 10. İş Tecrübesine Göre Finansal Davranış Sürecinin ANOVA Testi Sonuçları

Ölçek	İş tecrübesi	N	Ortalama	Standart Sapma	F	P
Finansal Davranış	1 yıl ve altı	29	3,339	0,540	9,032	0,000
	2-5 yıl arası	57	3,213	0,634		
	6-10 yıl arası	75	3,375	0,727		
	11-15 yıl arası	80	3,502	0,555		
	16 yıl ve üzeri	296	3,662	0,607		

Tablo 10’da görüleceği üzere ANOVA testi sonuçlarına göre finansal davranış süreciyle bireylerin iş tecrübeleri arasında istatistiki açıdan anlamlı bir fark vardır ($p<0,05$). Yani çalışan bireylerin iş tecrübeleri finansal davranış sürecini etkilemektedir. Scheffe testi ile finansal davranıştaki farkın “2-5 yıl arası” iş tecrübesi ile “16 yıl ve üzeri” iş tecrübesinde ve “6-10 yıl arası” iş tecrübesi ile “16 yıl ve üzeri” iş tecrübesinde anlamlı olduğu belirlenmiştir. Finansal davranış süreci için 3,662 değeriyle “16 yıl ve üzeri” iş tecrübesine sahip bireyler en yüksek puan ortalamasına, 3,213 değerine sahip “2-5 yıl arası” iş tecrübesine sahip bireyler ise en düşük puan ortalamasına sahiptir.

3.6. Sonuç ve Öneriler

Bireylerin emeklilik dönemine sağlıklı ve güvenli bir biçimde ulaşabilmeleri, yalnızca çalışma yaşamları boyunca elde ettikleri gelirle değil; aynı zamanda bu geliri ne ölçüde planlayıp etkin biçimde yönettikleriyle de doğrudan ilişkilidir. Emeklilik, bireyin üretken yaşamından çekildiği ve gelir kaynaklarının azaldığı bir dönem olması nedeniyle, bu döneme ilişkin yapılan hazırlıklar sürecin niteliğini belirleyen kritik bir unsur hâline gelmektedir. Bu bağlamda, bireylerin finansal tutumları ve davranış biçimleri, emeklilik dönemine yönelik planlamaların başarısını doğrudan etkileyen temel unsurlardan biri olarak öne çıkmaktadır.

Bu çalışma bireylerin emeklilik dönemine yönelik finansal hazırlık sürecinde ortaya koydukları finansal tutum ve davranışları incelemek; bu davranışları

biçimlendiren demografik değişkenleri analiz etmek suretiyle emekliliğe ilişkin finansal farkındalığın yükseltilmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Elde edilen bulgular cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durum, gelir düzeyi ve bakmakla yükümlü olunan kişi sayısı gibi demografik değişkenler çerçevesinde incelenmiş ve emekliliğe yönelik finansal hazırlıkta söz konusu değişkenlerin etkisi analiz edilmiştir. Analizler sonucunda, bazı demografik değişkenlerin finansal hazırlık üzerinde sınırlı veya anlamlı etkisinin bulunmadığı görülmüşken; özellikle eğitim durumu gibi değişkenlerin belirleyici bir rol üstlendiği belirtilmiştir. Bu bağlamda, çalışmanın mevcut literatürü destekleyici ve literatürdeki bazı bulgularla çelişen yönleriyle özgün katkılar sunduğu kabul edilmektedir.

Mevcut çalışmada, bireylerin emeklilik dönemine yönelik finansal hazırlık süreçleri ile finansal tutum ve finansal davranışları arasında anlamlı ilişkilerin bulunduğu tespit edilmiştir. Yapılan korelasyon analizi sonuçlarına göre, emekliliğe ilişkin finansal hazırlık süreci ile finansal davranışlar arasında pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki mevcuttur. Bu bulgu, geleceğe yönelik finansal planlama yapan bireylerin aynı zamanda daha aktif ve tutarlı finansal davranışlar sergilediklerini ortaya koymaktadır. Lusardi ve Mitchell (2011) çalışmalarıyla benzer sonuçlar elde edilmiştir. Benzer şekilde, finansal tutum ile emekliliğe yönelik finansal hazırlık süreci arasında da anlamlı bir pozitif ilişki saptanmıştır. Söz konusu ilişki, bireylerin mali konulara yönelik geliştirdikleri yaklaşım biçiminin, uzun vadeli planlama davranışları üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Mustafa vd. (2023) ile Mustafa vd. (2025) çalışmalarıyla benzer sonuçlar elde edilmiştir.

Çalışmada katılımcı bireylerin demografik özelliklerine göre emekliliğe yönelik finansal hazırlık düzeylerinde anlamlı farklılıklar olup olmadığı incelenmiştir. Öncelikle cinsiyet değişkeni incelendiğinde, erkek katılımcıların emekliliğe yönelik finansal hazırlık düzeylerinin kadın katılımcılardan istatistiksel olarak anlamlı biçimde daha yüksek olduğu görülmüştür. Çalışmanın bu bulgusuna göre, erkeklerin toplumsal rol beklentileri ve aile içindeki ekonomik sorumlulukları nedeniyle emekliliğe yönelik hazırlık düzeylerinde daha yüksek puanlar aldıkları belirtilmektedir. Yaşa göre bakıldığında ise, bireylerin yaş gruplarına göre emekliliğe yönelik finansal hazırlık düzeylerinin farklılık gösterdiği saptanmıştır. Aylık gelir durumuna bakıldığında ise emekliliğe yönelik finansal hazırlık düzeylerinin farklılık gösterdiği saptanmıştır. Bireylerin gelir düzeylerinin emeklilik kararlarını doğrudan etkilediği saptanmıştır. Hastings ve Mitchell (2020) çalışmalarıyla benzer sonuçlar elde edilmiştir. Eğitim durumuna bakıldığında ise emekliliğe yönelik finansal hazırlık düzeylerinin farklılık gösterdiği saptanmıştır. Daha yüksek eğitim düzeyine

sahip bireylerin emeklilik planlamasında daha bilinçli davranma eğiliminde oldukları görülmektedir.

Çalışmada katılımcı bireylerin demografik özelliklerine göre finansal davranış düzeylerinde anlamlı farklılıklar olup olmadığı incelenmiştir. Yaşa göre bakıldığında, bireylerin yaş gruplarına göre finansal davranış düzeylerinin farklılık gösterdiği saptanmıştır. Özellikle 48 yaş ve üzeri bireylerin finansal davranış puanlarının genç yaş gruplarına kıyasla daha yüksek olduğu görülmüştür. Eğitim durumuna göre bakıldığında bireylerin eğitim durumlarına göre finansal davranış düzeylerinin farklılık gösterdiği saptanmıştır. Eğitim düzeyi yükseldikçe bireylerin finansal davranış puanlarının da arttığı görülmektedir. Son olarak ise iş tecrübesine göre bakıldığında bireylerin iş tecrübelerine göre finansal davranış düzeylerinin farklılık gösterdiği saptanmıştır. Özellikle 16 yıl ve üzeri iş deneyimine sahip bireylerin, 2-5 yıl tecrübeye sahip olan bireylere göre daha yüksek finansal davranış puanlarına sahip oldukları ortaya çıkmaktadır.

Çalışmada katılımcı bireylerin demografik özelliklerine göre finansal tutum düzeylerinde anlamlı farklılıklar olmadığı görülmüştür.

Çalışma bulgularının dikkat çektiği en önemli hususların başında demografik farklılıkların emekliliğe yönelik finansal hazırlık düzeyi üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olduğu gelmektedir. Bu bağlamda, kamu ve özel sektör kuruluşları hedef gruplarına yönelik finansal okuryazarlık eğitimleri geliştirebilirler. Özellikle kadın çalışanların yaşadığı olumsuz durumlar giderilebilir. Diğer taraftan, düşük gelir gruplarına yönelik devlet destekli emeklilik planlarının ve teşvik mekanizmalarının oluşturulması; bu gruplara özel vergi avantajları ile eşleşen katkı programlarının hayata geçirilmesi düşünülebilir. Eğitim düzeyi ile finansal hazırlık arasındaki güçlü ilişki dikkate alındığında, temel eğitim müfredatına finansal okuryazarlık derslerinin eklenmesi ve yaşam boyu öğrenme programları kapsamında finansal planlama eğitimlerinin yaygınlaştırılması önem arz etmektedir.

38-47 yaş grubunun emekliliğe yönelik finansal hazırlık açısından en düşük puanlara sahip olması, bu yaş aralığındaki bireylerin yoğun iş yükü ve artan aile sorumlulukları nedeniyle finansal planlamaya yeterli düzeyde zaman ayıramadıklarını göstermektedir. Bu doğrultuda, işverenlerin söz konusu yaş dönemindeki çalışanlara özelinde, iş-yaşam dengesi uygulamalarını finansal danışmanlık hizmetleriyle birleştirerek çalışanların emekliliğe yönelik finansal hazırlıklarını güçlendirmesi önemlidir. Genç çalışanların (18-27 yaş) yüksek farkındalık düzeyinden yararlanarak, kariyerlerinin başında otomatik emeklilik planlarına dahil edilmeleri için farkındalık oluşturulabilir. Ayrıca tüm çalışanlara yönelik düzenli finansal sağlık kontrollerinin yapılması ve kişiselleştirilmiş

emeklilik planlarının sunulması, finansal hazırlık sürecinin etkinliğine katkıda bulunabilir.

Sonuç olarak, bu çalışma bireylerin emeklilik dönemine ilişkin finansal hazırlık sürecindeki ortaya koydukları finansal tutum ve davranışları inceleyerek literatüre teorik bir katkı sunmakta; aynı zamanda davranışsal finans alanında uygulanabilir pratik önerilerin geliştirilmesine zemin hazırlamaktadır. Gelecekte gerçekleştirilecek araştırmalarda farklı sektörler ve değişkenler kapsamında benzer analizlerin yapılması, elde edilen bulguların genellenebilirliğinin değerlendirilmesi açısından önemli katkılar sağlayacaktır.

Kaynakça

- Akgül, F., & Yiğiter, Ş. Y. (2021). Davranışsal Finans Yaklaşımı Çerçevesinden Bireysel Emeklilik Sistemine Yönelik Tutum ve Davranışlar. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(4), 913-930.
- Alkaya, A., & Yağlı, İ. (2015). Finansal Okuryazarlık-Finansal Bilgi, Davranış ve Tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(40), 585-599.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2007). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (226, ss. 103–118). Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Anuradha, P. A. N. S., Udayangani, T. T. & Jayarathna, G. S. (2024). Financial Planning and Self-Control on Retirement Well-Being Through Financial Behaviour: Evidence from A Developing Country. *Colombo Business Journal*, 15(2), 28-53.
- Atkinson, A., & Messy, F. A. (2012). Measuring Financial Literacy: Results of The OECD/International Network on Financial Education (INFE) pilot study.
- Bacak, B. (2005). Sosyal Güvenlik Yönüyle Bireysel Emeklilik. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (49).
- Baptista, S. M. J., & Dewi, A. S. (2021). The Influence of Financial Attitude, Financial Literacy, and Locus of Control on Financial Management Behavior. *International Journal of Social Science and Business*, 5(1), 93-98.
- Butterworth, P., Gill, S. C., Rodgers, B., Anstey, K. J., Villamil, E., & Melzer, D. (2006). Retirement and Mental Health: Analysis of The Australian National Survey of Mental Health and Well-Being. *Social Science & Medicine*, 62(5), 1179-1191.
- Case, A., & Menendez, A. (2007). Does Money Empower The Elderly? Evidence from The Agincourt Demographic Surveillance Site, South Africa1. *Scandinavian Journal of Public Health*, 35(69_suppl), 157-164.
- Çakır, Ö., Çınar, E., & Denizli, U. (2015). Emeklilik Hazırlık Programlarının, Emeklilerin Yaşam Kalitelerini Geliştirmedeki Rolünün Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi. *Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi*, 3(3), 223-232.
- Dew, J. P., & Xiao, J. J. (2011). The Financial Management Behavior Scale: Development and Validation.
- EMEKLİLİK GÖZETİM MERKEZİ <https://www.egm.org.tr/bilgi-merkezi/istatistikler/bes-istatistikleri/bes-ozet-verileri/>
- Hashmi, F., Aftab, H., Martins, J. M., Nuno Mata, M., Qureshi, H. A., Abreu, A., & Mata, P. N. (2021). The Role of Self-Esteem, Optimism, Deliberative Thinking and Self-Control in Shaping The Financial Behavior and Financial Well-Being of Young Adults. *Plos one*, 16(9), e0256649.

- Hastings, J., & Mitchell, O. S. (2020). How Financial Literacy and Impatience Shape Retirement Wealth and Investment Behaviors. *Journal of Pension Economics & Finance*, 19(1), 1-20.
- Hershey, D. A., Jacobs-Lawson, J. M., McArdle, J. J., & Hamagami, F. (2007). Psychological Foundations of Financial Planning for Retirement. *Journal of Adult Development*, 14(1), 26-36.
- Ibrahim, M. E., & Alqaydi, F. R. (2013). Financial Literacy, Personal Financial Attitude, and Forms of Personal Debt Among Residents of The UAE. *International Journal of Economics and Finance*, 5(7), 126-138.
- Ibrahim, D. K. A., & Wahat, N. W. A. (2023). A New Pathway towards Retirement Preparation: Integration of Holistic Life Planning. *European Journal of Education (EJED)*, 6(2), 55-66.
- Ingale, K. K., & Paluri, R. A. (2025). Retirement Planning—A Systematic Review of Literature and Future Research Directions. *Management Review Quarterly*, 75(1), 1-43.
- Karabulut, T., & Sarı, S. S. (2024). Üniversite Öğrencilerinde Finansal Tutum ve Davranışların Finansal Sömürü ile İlişkisi. In A. R. Sönmez (Ed.), *Para ve Sermaye Piyasaları Üzerine Araştırmalar* (ss. 128–142). Özgür Yayınları.
- Karasar, S. (2019). *The Effect of CEO Overconfidence on Bankruptcy Filing Risk*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Aalto University School of Business.
- Kimiyagahlam, F., Safari, M., & Mansori, S. (2019). Influential Behavioral Factors on Retirement Planning Behavior: The Case of Malaysia. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 30(2), 244-261.
- Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2011). Financial Literacy Around The World: An Overview, *Journal of pension economics & finance*, 10(4), 1-36.
- Mustafa, W. M. W., Islam, M. A., Hassan, M. S., & Kassim, M. A. M. (2025). The Dynamics of Financial Retirement Planning: Financial Attitude, Health Literacy, and The Role of Financial Advisors with Financial Literacy as A Moderator. *Journal of Financial Services Marketing*, 30(1), 3.
- Mustafa, W. M. W., Islam, M. A., Asyraf, M., Hassan, M. S., Royhan, P., & Rahman, S. (2023). The Effects of Financial Attitudes, Financial Literacy and Health Literacy on Sustainable Financial Retirement Planning: The Moderating Role of The Financial Advisor. *Sustainability*, 15(3), 2677.
- Nano, Dorjana, “The Interrelationship Between Financial Attitude, Financial Behavior and Financial Knowledge” (2015). UBT International Conference. 15.
- Onur, N., & Nazik, M. H. (2014). Öğretmenler için Bireysel Finans Alanında Finansal Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi (Ftö): Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması. *Vocational Education*, 9(4), 90-99.
- Öksüz, O., & Emir, M. (2024). Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Bireysel Emeklilik Planlamasına Etkisi. *Journal of Economics, Finance and Sustainability*, 2(1), 1-14.

- Özbek, A. (2020). Tasarruf Davranışına Alternatif Olan Bireysel Emeklilik Sistemi Üzerinde Finansal Okuryazarlığın Etkisi. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 11(28), 655-664.
- Rajna, A., Ezat, W. S., Al Junid, S., & Moshiri, H. (2011). Financial Management Attitude and Practice Among The Medical Practitioners in Public and Private Medical Service in Malaysia. *International Journal of Business and Management*, 6(8), 105.
- Saracel, N., Özkara, B., Karakaş, M., Özdemir, Ş., Yelken, R., Dündar, S. ve Karaca, Y. (2002), Afyon İli Tüketim Analizi, Tüketici Davranışları ve Eğilimleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları*, Cilt:27, ss.28
- Sarı, S. S., & Ilgın, K. S. (2021). Finansal Okuryazarlık ve Finansal Eğitim Üzerine Teorik Bir İnceleme. *ETÜ Sentez İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, (6), 43-42.
- Sarıgül, H. (2015). Finansal Okuryazarlık Tutum ve Davranış Ölçeği: Geliştirme, Geçerlik ve Güvenirlik. *Journal of Management and Economics Research*, 13(1), 200-218.
- Shim, S., Barber, B. L., Card, N. A., Xiao, J. J., & Serido, J. (2010). Financial Socialization of First-Year College Students: The Roles of Parents, Work, and Education. *Journal of Youth and Adolescence*, 39(12), 1457-1470.
- Shultz, K. S., & Wang, M. (2011). Psychological perspectives on the changing nature of retirement. *American psychologist*, 66(3), 170.
- SİGORTACILIK ve ÖZEL EMEKLİLİK DÜZENLEME ve DENETLEME KURULU <https://www.seddk.gov.tr/tr/raporlar/sigortacilik-ve-bes-faaliyetleri>
- SOSYAL GÜVENLİK KURUMU <https://sgk.gov.tr/Home/Index2/>
- Şahin, H., & Selvitopu, A. (2012). Öğretmenlerin Emeklilik Dönemine ve Emekliliğe Hazırlık Eğitimine İlişkin Görüşleri. *İlköğretim Online*, 11(4), 1053-1065.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2015). Using Multivariate Statistics. (sixthed). Allyn & Bacon/Pearson Education. 6. Basımdan Çeviri: Mustafa Baloğlu, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Talwar, M., Talwar, S., Kaur, P., Tripathy, N., & Dhir, A. (2021). Has Financial Attitude Impacted The Trading Activity of Retail Investors During The COVID-19 Pandemic?. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 58, 102341.
- Tang, N., & Baker, A. (2016). Self-Esteem, Financial Knowledge and Financial Behavior. *Journal of Economic Psychology*, 54, 164-176.
- Tian, Y., & Zhao, X. (2016). Stochastic forecast of the financial sustainability of basic pension in China. *Sustainability*, 8(1), 46.

Tiwari, C. K., Yadav, P. D., & Vadgama, C. (2021). Financial Behaviour And Retirement Planning: Moderating Role Of Financial Knowledge. *Journal of General Management Research*, 8(1).

TÜİK <https://www.tuik.gov.tr/>

TÜRKİYE SİGORTALAR BİRLİĞİ <https://www.tsb.org.tr>

Vieira, K. M., Rosenblum, T. O. A., & Matheis, T. K. (2022). And Tomorrow, How will It be? Developing A Financial Preparation for Retirement Scale (FPRS). *Journal of Behavioral and Experimental Finance*, 35, 100709.